

# DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p><b>Szerkesztőség:</b> hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p><b>Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven.</b> <b>Előfizetési ár</b> egész évre 4 frt., félévre 2 frt., <b>Hirdetések díja:</b> 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p><b>Kiadó hivatal:</b> hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő. Fűvészkert utca 1080.</p>
--	--	--

## Protestáns egyház és felsőház.

### I.

A magyar főrendiház tervezett reformját, a mint köztudomásu, még mielőtt egészen concret alakot öltött volna, élesen megtámadták a tiszáninneni ref. egyházkerület rima-szombati közgyűlésén. Kifogásolták a kormány eljárásának módját, és kifogásolták, a mennyiben a hazai prot. egyházat érinti, magát a tervezett reformot.

Miután az egyházkerületi közgyűlés meghozta ismeretes határozatát, az időközben illető foruma elé terjesztett reform-javaslat elleni harcz szinteréül a „Sárospataki Lapok” s a politikai ellenzék hirlapjai szemeltettek ki.

Mikor az agitatio így sem fogott, mert az egyházi társadalom meglehetősen nyugodt maradt, a többi prot. egyházi lap a támadókkal nem vállalt solidaritást, sőt a mozgalmat magok a támadó cikkek közlönyeiül választott ellenzéki hirlapok is kárhóztatták: Fejes István és Mitrovics Gyula urak a „Sárospataki Lapok”-ban a magyar prot. egyház hagyományaitól való elpártolással, multjának megtagadásával, az egyház jövőjére vészthozó új szellemmel és felfogással vádolták azokat, a kik nem tartanak velök.

Hogy e vád értékét megbecsülhessük, vissza kell tekintenünk a vitás kérdés előzményeire.

Az 1848: 20. t. cz. 2. §-a a hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve tökéletes jogegyenlőséget és viszonyosságot rendel. A 3. §. pedig kimondván, hogy a bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségleteit az állam fogja fedezni, meghagyja a miniszteriumnak, hogy „ezen elvnek részletes alkalmazásáról” az illető felekezetek meghallgatásával készítsen a közelebbi törvényhozás elé terjesztendő kimerítő törvényjavaslatot.

Az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter ennek folytán meg is hívta Budapestre 1848. szeptember 1-jére, értekezlet tartása végett, az ág. és helv. h. evang., nem különben az unitárius egyházat.

A ref. egyház egyetemes értekezlete, mely az öt egyházkerületből összesen 100 tagot számlált, tanácskozását az 1848: 20. t. cz. 2-dik §-ára is kiterjesztvén, kimondá, hogy ezen törvényszakaszk értelmében a hazai prot. egyház külállása úgy az állam, valamint más felekezetek irányában is mindenben az egyenlőség és viszonyosság elve szerint állapítandó meg. Miből az állam iránti viszonyt illetőleg önkényt következik, „hogy az álladalom közdolgaiban, tör-

vényhozás, kormányzás és biráskodásbani befolyást vagy egyik se gyakorolja mint egyház a bevett hitfelekezetek közül, vagy ha és a mennyiben egyik gyakorolná, úgy és annyiban az egyenlőség és viszonyosság alapján egyházunknak is megadassék.” (Jegyzök. 17. p.)

A reformátusok egyetemes értekezletének megállapításait, az 1848. szeptember 3-án Pestmegye székházában tartott közös gyűlésen, az ág. ev. egyetemes konvent feltételül és egészben, s az unitáriusok is minden fő- és lényeges pontokra nézve magukéva tévén, ily értelemben készült együttes felterjesztés intéztetett mind a három felekezet nevében a kormányhoz.

Az események azonban csakhamar másfelé terelték az ország és a protestánsok figyelmét. s egy nagy vihar — még mielőtt az ige bármi részében testté válhatott volna — elseperte a magyar törvényeket, köztük az 1848.: 20. t. cikket is.

Az 1867-ben kezdődött új alkotmányos időszak ismét tanácskozásra szólítja fel a hazai prot. egyházakat az 1848: 20. t. cz. felett. Törvénytervezetek és vélemények készülnek.

Az ág. evangélikus egyházegyetem törvénytervezete kívánja, hogy „valamint más kisebb felekezetek főpapjai az országgyűlésen ülésel és szavazattal birnak, úgy a két evang. egyház püspökei is e joggal ruháztassanak fel.” — A dunántuli ref. egyházkerület „a prot. vallás arányszerinti képviseltetését az országgyűlésen szintén szükségesnek s e jogot egyházkormányzati elveinkkel összhangzólag főgondnokainkra is kiterjesztendőnek véleményezi.” A tiszáninneni ref. egyházkerület véleménye szerint az „ily kérdések a maguk helyén, midőn az illető intézmények reformja szőnyegen leend, czélszerűbben megoldhatók.” Végre a Révész Imre által szerkesztett tiszántuli ref. egyházkerületi vélemény azt tartja, hogy „a vallásfelekezetek közti egyenlőséget és viszonyosságot megállapító törvény következtében, ha ugyan az mindvégig holt betű nem fogna maradni, az eddigi állapotnak mulhatlanul változni kell, vagy úgy, hogy a prot. püspökök és főkurátorok is minden ponton oda üljenek a róm. kath. és gör. kel. püspökök mellé; vagy úgy, hogy az utóbbiak is végkép eltávozzanak onnan.” De bár e vélemény a reformot, mind az állam, mind a keresztyénség szempontjából, az utóbbi szellemben tervezetnek óhajtana, csak az ellen kél ki egész határozottsággal, hogy az országgyűlési részvét joga, mielőtt a főrendiház reformja napirendre kerülne, már is kéressék. „Ezen reform eljöveteleig püspökeinknek, vagy egyházunk képviselőinek a felsőházban helyet

kérni vagy követelni aligha időelőtti, s e mellett meglehetősen némi pirulást eredményezhető dolog is nem fogna lenni" — mondja a vélemény.

Ezen előzmények után az öt ref. egyházkerületnek 1867 december havában Budapesten tartott egyetemes értekezlete egyrészt kifejezte azon meggyőződését, hogy az 1848: 20. t. cz. folytán a vallás sem egyesekre, sem hitfelekezetekre nézve polgári s politikai előjogok és kiváltságok alapja nem lehet ép úgy, a mint nem is zárhat ki senkit az öt mint állampolgárt megillető polgári és politikai jogok élvezetéből, — másrészt szorosán tárgyunkra vonatkozólag következő határozatot hozott: „Azon előjogokra és kiváltságokra nézve, melyekkel egyik vagy másik hitfelekezet s annak egyházi hivatalnokai, lelkészei vagy püspökei akár a törvényhozásban, akár a törvényszékeken s általában világi hatóságokon eddig birtak és jelenleg is folyvást bírnak, az egyetemes értekezlet közös nézete és óhajtása az, hogy azok teljesen megszüntetendők; ha azonban az állam törvényhozása által meg nem szüntetnének, azon esetre fentartja magának az egyetemes értekezlet, hogy egyházunkat illetőleg e tárgybéli nézetét és kívánalmát, az 1848: 20. t. cz. alapján, a viszonyokhoz képest annak idejében nyilváníthassa.“

A ki a fentebbieket elolvasta, az — úgy hiszem — nem maradt kétségben a következők iránt:

1. Az 1848: 20. t. cz. minden rendelkezésének végrehajtása, vagy a mi ezzel körülbelöl egyre megy, minden egyházakat is érintő reform állami initalása nincsen — mint a „Sárospataki Lapok“ 44-dik számában Mitrovics Gyula ur állítja — „világosan a hitfelekezetek előleges meghallgatásának feltételéhez kötve.“ A hitfelekezetek meghallgatását az idézett törvény 3-ik §-a csak az egyházi és iskolai szükséglet állami fedezésének kérdésében hagyja meg az akkori kormánynak. Hogy a kormány is egyenesen e kérdésben hívta fel 1848-ban értekezletre a hazai prot. egyházakat, a reform. egyetemes értekezlet jegyzőkönyvéből is olvasható. (17. B. 6. p.)

2. A felmutatott vélemények tanúsága szerint prot. egyházaink soha se tagadták, hogy bármelyiköknek külön egyházjoga az országos magyar közjog alapján és keretén belül áll, s hogy ezen közjog szerint az egyház külviszonyait úgy az állam, valamint más egyházak irányában, jogilag az állam szabályozza. Nem tagadták, sőt készséggel beismerték, hogy a prot. egyház főtisztviselőinek felsőházi tagsága is az egyház kül állására, az államhoz való viszonyára vonatkozó, tehát az állami jog által szabályozandó kérdés.

3. A magyar ref. egyháznak 1848-ban és 1867-ben is voltak zsinatokon alkotott, s királyok, sőt országos törvények által szentesített egyházi törvényei, — s ezekben a törvényekben a püspök és főgondnok felsőházi tagságáról ép úgy nincsen szó, mint a debreczeni zsinat nem rég alkotott és szentesített törvényeiben. Mindazáltal 1848-ban és a 60-as években egy ref. kerület sem vette észre, hogy „az a magyar törvényhozás, mely esetleg megadná azt a (zsinatilag be nem czikkelyezett) felsőházi tagságot, ezzel megsemmisitené Ő Felsége (s az országos törvények) szentesítését s alkotmányt csinálna nekünk biztosított jogaink ellenére.“ (Mitrovics Gyula ur a „S.-pataki Lapok“ 44. sz.) Annyira nem vették észre ezt a szörnyű alkotmány- és fel-

ségsértést, hogy egyházegyetem és kerületek még magok kérték a felsőházi tagságot.

4. A hazai prot. egyházak kerületi és egyetemes gyűlései hivatva érezték ugyan magokat, hogy az interconfessionalis és állam iránti viszonyt illető kérdésekben is nézetet és kívánalmakat nyilvánítsanak, de a fentebbiekben csakugyan nincs praecedens a legutóbbi rimaszombati gyűlés azon határozatára, mely „elvárja, hogy a kormány a felsőház reformja tárgyában, az érdekelt egyházi körök meghallgatása nélkül, törvényhozási intézkedést kezdeményezni nem fog“

5. A fentidézett vélemények a mennyiben érdemlegesek, mind csak a már országos törvény által is megállapított viszonzosság és felekezeti jogegyenlőség elvét hangsúlyozzák határozottan a felsőház szervezése tekintetében, és azért csak két alternatívát ismernek: vagy minden egyház vagy egyik se. E két alternatíva közül egyik véleményezőnek az egyik, a másiknak a másik volna ugyan inkább kedvére, de azért távol van mindnyájától, hogy ezen állami kérdésben az állami kormány és törvényhozás állami szempontok szerint igazodó elhatározására nyomást gyakorolni kívánjanak, s a netalán nem épen óhajtásuk szerinti országos törvénnyel szemben, előre felmondják a tiszteletet és enge delmességet.

6. Hazánk prot. egyháza az 1848. 20. t. cz. alapján mindig a teljes egyenlőséget és viszonzosságot követelte ugyan, de, a fentebbiek tanúsága szerint, azt soha sem nyilvánította, hogy annak bármely részét, ha vele az állami törvényhozás megkínálná, visszautasítja mindaddig, míg egyszerre meg nem kapja az egészet.

Ime a mult tanúságai.

Itélje meg ezek alapján mindenki, a vádló vagy a vádlott pártján van-e ez a mult, s valjon a megtámadottak nyugodt megfontolását, avagy a támadók szertelen oppositíóját vezérli e valami ujkeletű szellem és felfogás.

Mi pedig vegyük vizsgálat alá, hogy ugyan micsoda eredménye lenne annak, ha az egész magyar prot. egyház ezen oppositio álláspontját találná elfoglalni?

## II.

Fejes István urnak a rimaszombati egyházkerületi gyűlés elé terjesztett azon indítványát, hogy „mondja ki a tiszáninneni egyházkerület, miszerint egyházunknak a főrendiházban lehető képviseltetését püspökeink és főgondnokaink által nem kívánja s ehhez akaratával nem járulhat,“ — a közjog és politika úgy általános, mint specialiter magyar és nemzeti szempontjából, érdeme szerint méltatták már a hazai politikai és egyházi lapok.

A kérdés ezen oldalát egészen mellőzzük.

Arra sem hagyjuk magunkat elcsábíttatni, hogy az indítványozott passivitásra, abstinentiára analogiákat hozunk fel. Exempla sunt odiosa. A találó analogiák csak sérthetnék a magyar állam legmagyarabb egyházát.

Annyi bizonyos, hogy ezen egyház eljárása, a felsorolt történeti előzményekben, idevonatkozó praecedens nem szolgált.

Tehát csak az indítvány okait és várható eredményét vizsgáljuk.

Az indokokat pedig maga az indítványozó is meg tudja később bizonyos feltételek alatt egyeztetni a prot. egyház-

fők felsőházi szereplésével, egyetlen egy indokot kivéve, a mely csakugyan elvi oppositóra vezet.

F. ur a „szabad állam, szabad egyház“ elvének hive s ezen elvi álláspontja nem tűr meg semmi egyházi férfit, mint olyat, az állam törvényhozó testületében. F. ur továbbá, valamint Mocsáry L. ur is úgy vélik, hogy a prot. egyházfők bevitele a felsőházba csak ürügy arra, hogy a kormány a kath. főpapokat bentarthassa, és csak arra számított fogás, hogy a vallásszabadság elvének teljes érvényre emelkedését sok-sok időre elodázza. („P. Napló“ 282. sz., „Egyetértés“ 282. sz.)

Tisztelet az elvi álláspontnak, mely tagadhatatlanul magas, noha nem gyakorlati, annyira nem gyakorlati álláspont, hogy később F. ur maga is kénytelen róla leszállani.

Hogy a kormány által javasolt felsőházi szervezet ellen elvont elvek szempontjából még több és más kifogás is tehető, hogy az nem maga az ideál, nem tagadjuk, sőt nagyon is valljuk. Azonban concret törvényjavaslatok sorsát nem idealis voltuk szokta eldönteni.

A kérdés itten az: volt és van-e a kormánynak szükségége bármi ürügyre és fogásra, hogy, a mint tervezi, a kath. megyés püspököket megtarthassa a felsőházban?

Ha a jelek nem csalnak, az újabb időben kevés törvényjavaslat talált a különböző országos pártoknál akkora előzékenységre, a milyenre a felsőházi javaslat számíthat tárgyalatásakor.

Mielőtt a javaslat az országgyűlés elé került volna, a felirati javaslatokban már az országgyűlés mindkét háza s ugy szólván valamennyi, ellenzéki és nem ellenzéki, pártja hangsúlyozta, hogy a felsőházi reformnál a történeti alapot lehetőleg megtartani kívánja.

S hogy körülbelül ugy és annyira kívánják, mint a kormány javaslata, mutatják a pártok közlönyeinek nyilatkozatai a már megismert törvényjavaslat felől,

Csak az ellenzéki főlapokat idézem. A „P. N.“ 294. számának vezércikke így ír: „Akármely oldalról tekintjük a felsőház tervezett reformját, mi a felett csak megnyugvásunkat fejezhetjük ki.“ Az „Egyetértés“ 295. számának vezércikkében ezeket olvashatjuk: „Sietünk kimondani, hogy a reformnak terjedelme körülbelül megfelel az ország mai hangulatának; megfelel a közállapotok körül jelentkező szükségnek és megfelel a kivihetőségnek is.“ S alább: „Annyi bizonyosnak látszik előttünk, hogy a mostani viszonyok közt, a siker biztos reményével, semmiféle kormány se vállalkozhatnék az előttünk álló javaslattól lényegesen eltérőnek előterjesztésére.“ Ugyancsak az „Egyetértés“ constatálja, hogy a főrendiház többsége egyetért a törvényjavaslat elveivel. (272. sz. vez. cz.) Sőt még Mocsáry L. ur is azt írja az „Egyetértés“ 282. számában, hogy „a felsőházban a kath. megyés püspökök mint nagy uraknak ottlétét ez idő szerint természetesnek találja.“

Mindezek a mint egyfelől bizonyítják, hogy a kormánynak amaz ürügyre és fogásra nem volt és nincsen szüksége, másfelől mutatják az ellenfogásul ajánlott strike czéltalan voltát.

Több a valószínűség, hogy a közvélemény ily hangulata mellett, a javaslat lényeges változtatások nélkül s a kath. főpapoknak is benthagyásával, törvényté lenne minden pressio-kísérlet daczára is.

S ha a prot. püspököket, főgondnokokat és felügyelőket egyházuk absentálná, ugyan mit érne vele?

Megengedjük, hogy a kath. püspökök benmaradása a felsőházban, mivelhogy ők nagy urak, természetes lenne, de hogy a prot. egyházfők, a kik nem nagy urak, ugyanakkor kimaradjanak, azt az 1848. 20. t. cz. szempontjából természetesnek bizony el nem fogadhatnók.

A rimaszombati indítvány kijelölte irányban tehát csak azt érnék el, hogy rólunk protestánsokról, nélkülünk, ezentul is mások határoznának, s egyuttal elérnők, hogy egy nagyon szabadelvű jelszó alatt indított és folytatott küzdelem elejtené a felsőház szervezetének épen azt a részét, a mely az egészben a legliberalisabb és legdemokratikusabb.

Ezt a vivmányt sem mint protestánsok, sem mint magyarok, sem mint a szabadelvű és demokratikus haladás barátjai nem tudnók örömmel üdvözölni.

### III.

A „P. Napló“-ban közzétett második cikkében F. ur meggondolván, hogy a magyar prot. egyház még nem bír a vallásszabadság elviseléséhez szükséges anyagi erővel, elvi álláspontjának fentartása mellett, egyelőre hajlandó opportunusból engedni. Ha az állam — ugymond — elébb létre hozza a viszonyosság helyett az egyházak teljes jogegyenlőségét, ha megszünteti a róm. kath. egyház uralkodó jellegét, tisztába hozza a vallás- és tanulmányi alap kérdését, az 1848. 20. t. cz. végrehajtásával magára veszi a prot. egyház szükségletei fedezését: akkor, a szabad egyház elvének megvalósítására alkalmas időpont elérkeztéig, ám üljenek bent a felsőházban, a kath. püspökökkel egyenlő alapon és a kellő eszközök birtokában, prot. püspökeink és főgondnokaink, nem bánja. Nem bánja, noha nem kívánja, mert „habár a teljes jogegyenlőség alapján megyünk is be a felsőházba, csak távolabb vetjük az idők amaz óhajtott teljességét, s ellentétben a ref. egyház puritán jellemével s evangéliumi alapjával, tényleg szövetségeseivé és érdektársává leszünk a világi hatalmat minden áron megtartani törekvő r. kath. hierarchiának.“

Bocsánat az udvariatlan őszinteségért, ez halmaza az ellenmondásoknak, tetézve még egy ellenmondással, midőn ugyanazon cikk valamivel alább már egyenesen kívánja, hogy ha az a jogegyenlőség meglesz, a ref. egyház bent legyen a felsőházban, mert „mint a magyar nemzeti közélet és mivelődés egyik fontos tényezője a maga befolyását nem nullifikálhatja addig is, mig magasabb elveinek kivitelére szerencsésebb idők érkeznek el.“

Mellőzve a viszonyosság és egyenlőség közötti tarthatatlan distinctiót, kérdjük: mit ért cikkirő a kath. egyház uralkodó jellegének megszüntetése alatt? Ha ezen egyház közjogi kiváltságainak megszüntetését érti, akkor nem volna szabad oly vehemens módon elleneznie a felsőházi törvényjavaslatot. S ha, a mint látszik, többet, ha olyasmit ért alatta, hogy azonkívül is szűnjék meg mindaz, a min a kath. egyház suprematiája alapszik, akkor következtelenség letérnie elvi álláspontjáról. Mert az a magyar ref. egyház, mely birtokában mind annak, a mit F. ur a „jogegyenlőség“ alatt ért, már idáig jutott el, bizonyosan megbírná a F. ur erőbecslése szerint is a „vallásszabadságot.“

Annál kevésbé járja azzal az elvi állásponttal oly

könnyedén elbánni, mert ha csakugyan igaz az, hogy az egyházfők világi, különösen felsőházi szereplése elvi ellentétben áll a ref. egyház puritán szellemével, s azon magasztos küldetésével, hogy még „a kath. hierarchiát is visszatalja az evangéliumi alapra, a melyen ez van felírva: „az én országom nem e világból való“: akkor semmi szín alatt sem volna szabad F. urnak megengednie azt, hogy ez az egyház opportunitásból és anyagi előnyökért, ha csak egy percze is szövetségesévé, érdektársává váljék egy evangéliumellenes hierarchiának, s ez által még távolabb vesse az idők ama várva várt teljességét. Egyház, mely ilyen ellentétet volna képes megtűrni szellemében, gondolkozásában, épen nem puritán, sőt nagyon is e világból való szellemtől, gondolkozásról tenne tanuságot.

Ha pedig F. ur elfogadja az opportunitás álláspontját, és „a hazai stb. viszonyokat tekintve“ azon következtetésre jut, hogy „a magyar ref. egyháznak, mint a nemzeti közélet és mivelődés egyik fontos tényezőjének, befolyása a felsőházban sem lehet nullifikálva“: akkor megint ellenmondás, mert az alapul elfogadott opportunitással ellenkezik, nullifikálni e tényezőt most, mikor az a jogegyenlőség kivívásában is szolgálatot tehetne, ellenben felszabadítani majd akkor, a mikor már minden meg lesz nyerve, a mi — legalább egyelőre — egyáltalában megnyerhető.

Maga ezen utóbbi u. n. opportunitási álláspont ellen nincs kifogásunk. A fenforgó és ehhez hasonló kérdésekben magunkénak valljuk azt, nem mint elvtagadó hasznossági, de mint ezen kérdések természetéből folyó, itt egyedül helyes mert természetes álláspontot. A látható egyházzal nem egészen áll az, hogy nem e világból való. Ha tehát e világi külső lételére vonatkozó kérdésekben világi tényezőkkel számol a nélkül, hogy evangéliumi alapjáról letérne, nem tagadta meg láthatatlan eszményét. Az ilyen opportunitismus, a maga helyén, az egyházra nézve is létfeltétel.

Azouban nemcsak „noblesse oblige“, az álláspont is kötelez. Az opportunitási állásponttal együtt el kell fogadnunk természetes consequentiáit is.

De szinte halljuk az ellenvetést: opportunitás és tul a rendin messze menő opportunitás két különböző dolog. — Igaz, de hiszen mi nem is akarunk ez utóbbinak propagandát csinálni. Kivánságunk csak az, maradjunk a magyar prot. egyház 1848. és 1867-iki álláspontján. Köztudomásu dolog, hogy prot. egyházunk fiai 1848-ban és 1867-ben épen nem voltak tulzók az opportunitismusban.

Az, a mivel a kormány törvényjavaslata most kínál bennünket, csak egy része ugyan az 1848. 20. t. cz. szerint követelhető jogegyenlőségnek, de e részt elfogadva s jól használva, könnyebb lesz kivívni az egészet.

Ne kicsinyeljük a horderőt, melylyel birni fog prot. egyházunk főtisztviselőinek felsőházi tagsága mint bevégzett tény. E tény már magában is nem egy régi előítéletet és nem egy régi ellenséges positiót tesz meghaladottá. S a mennyiben jogainkért még tovább is küzdenünk kell, szaporítja a győzelem esélyeit. Fegyverkészletünk erős új fegyverekkel gyarapodik; a küzdelem színtere, előnyünkre, változik.

Azt a nyilvánosságot és azt a súlyt, melyet törvényes igazunk dönthetlen érveinek, az ország legfőbb tanácsában hangoztatásuk kölcsönöz, az egyházi gyűléstermek és sajtonk soha sem lesznek képesek azoknak megadni.

Ha magunkat a felsőházból — duzzogva azért, hogy nem nyertünk meg egyszerre mindent, a mit kívántunk és kívánhattunk — kizárnók, ezzel ugyan egy lépést sem tenénk előre, sőt magunkat szántsándékkal bénaságra kárhoztatva, csak ellenségeinknek tennénk szolgálatot.

#### IV.

F. urnak a „jogegyenlőségen“ kívül még más feltételei is vannak. „Az egyházi önkormányzatban — ugymond — lényegesen megváltozik a püspökök és főgondnokok helyzete, miután a törvényhozás egyik házában, mint az egyház képviselői, a politikai tényezők sorába lépnek.“ Ennélfogva a püspökök és főgondnokok tisztai állásának új szabályozását s ama képviselőre való felhatalmazását látja szükségesnek, a mi, szerinte, csak zsinat által történhetik. De — úgy véli — „az is lehetetlen, hogy az egyház szabad egyéni meggyőződéseikre bocsássa neki a politikai áramlatoknak a maga képviselőit minden korlát és biztosíték nélkül.“ — Biztosítékul ajánlja tehát „vagy azt, hogy a felmerült fontosabb kérdésekben az egyházkerületek püspökeiknek s főkurátorainak esetéről-esetre utasítást adjanak, vagy pedig a restaurációt.“

A kérdés sarkpontja itten, nézetünk szerint, az, hogy valóságos, formaszzerű egyházképviselőt tervez-e a törvényjavaslat akkor, a mikor a prot. egyházfőknek helyet ad a felsőházban?

Véleményünk szerint nem azt tervez.

Leendő felsőházunk tagjainak nagyobb fele születési aristokrata nagy adócsussal. A többi tagok a társadalom, a közélet kitünőségei, a közönségesen ugynevezett érdem-aristokratia.

A tagokat vagy egyenesen a törvény, vagy a törvényrábizása folytán az államfő jelöli ki.

De azért ők mindnyájan a nemzet képviselői, akárcsak az alsóházi tagok, a kiket a törvény felhatalmazása folytán a választó polgárok kerületenkint választanak. A nemzeti képviselőnek tagjai, a törvény egyenes rendeleténél fogva, a felsőházi tagok olyformán, mint a hogy tagjai p. o. a törvényhatósági képviselőnek, ugyancsak a törvény rendeleténél fogva, a virilisek s a törvényhatósági főbb tisztviselők.

A felsőház u. n. érdem-aristokratiája a társadalom és állam lehetőleg minden állandó és nagy érdekének kitünően szakértő, elismert tekintélyű szószólóiból állítandó össze.

Ezen állandó nagy érdekek közt a legállandóbbak és legnagyobbak egyike az, a melyet az egyházak képviselnek.

E czimen jutnak be a törvényjavaslatba, más egyházak fejeivel, a prot. püspökök, főgondnokok, felügyelők.

A törvényjavaslat itten is alkalmazhatná ugyan a ki nevezést, de nem teszi, megbizik a prot. egyházban. Felteszi róla, hogy a kiket az a közbizalom és köztisztület alapján fejeivé emelt, azok minden esetre kiváló egyéniségek, érdekeinek, javának legbuzgóbb s egyszersmind legképesebb, legtapasztaltabb, szóval minden tekintetben érdemes és hivatott örei, szószólói. A mindenkor egyházfőket jelöli ki tehát a prot. egyházból felsőházi tagokul.

Ez a bizalom annál megtisztelőbb a prot. egyházra mert a magyarországi protestáns egyházkerületek püspökei és világi főtisztviselői kívül nem lesz a törvényjavas-

lat szerint senki, a ki a korona minden hozzájárulása nélkül fogna a felsőházba bejutni.

Jóllehet a püspöki stb. állásban levők lesznek a felsőházi tagok, az egyházegyetem vagy az egyházkerületek képviselétéről azért még sem lehet beszélni. Mert nem állásuknál, hanem voltaképen azon érdemeiknél fogva lesznek az illetők felsőházi nemzetképviselőkké, a mely érdemeiknek kimagasló állásukat is köszönhetik.

A püspökben stb. a kitünő egyéniséget ültetik be a felsőházba, kit társadalmi magas állása még tekintélyesebbé, nagy és fontos hivatali hatásköre még tapasztaltabbá, szakértőbbé tesz ugyan, de a ki azért, ha szól, ha szavaz, — egyéni véleményét mond s egyéni szavazatot ad.

Véleménye, szavazata ép oly kevéssé lesz az egyház, vagy egyházkerület véleményének és akaratának tolmácsolása, mint a hogy a Curia elnökének, alelnökének s a budapesti kir. ítélőtábla elnökének szava és szavazata nem lesz tolmácsolása az illető birói testületek vagy az egész birói kar véleményének és akaratának.

De aggodalmaskodik F. ur: „ha talán majd később nem mennének tetszésünkre a dolgok s mi nyugtalanságot éreznénk, mosolyogva csillapíthatnák le háborgó érzéseinket: részetek volt benne! ott volt püspökökötök! volenti non fit injuria! Mocsáry ur pedig a rimaszombati gyűlésen: „A prot. püspökök felsőházi jelenléte a kormány javaslatainak az egyház részéről való elfogadását fogja bizonyítani még akkor is, ha szavazatukat azoktól megvonnák.“ A prot. egyházra, mivel nem lesz képviselve az országgyűlésen, soha sem lesz alkalmazható a volenti non fit injuria szabálya, habár mindent megszavazna is a püspök a felsőházban. Az pedig egészen új tan, hogy a puszta jelenlét, mi több, még tiltakozás esetében is, annyi mint a hozott határozatokba való beleegyezés. Valjon mit szól egyik vezérének e tanához az országgyűlési függetlenségi párt?

A magyar prot. egyház a maga nézetét és akaratát — a törvényjavaslat által egyáltalában nem érintett alkotmánya alapján — ezentul is, mint eddig, különböző egyházi gyűlésein fogja kifejezésre hozni. S ha az állam bármely az egyházat is érdeklő törvényhozási vagy fontosabb kormányintézkedéshez fog, a magyar prot. egyháznak ezentul is csak ugy lesz véleményezési, kérvényezési, felterjesztési, értekezleti stb. joga, mint volt eddigelé.

Megnyugtató praecedens erre nézve a kath. és gör. kel. egyház példája. A püspöki conferentiák és a congressusok csak ugy gyakorolták ama jogokat csak nem régen is, mikor arra szükség volt, mint a prot. egyház. Pedig a kath. és gör. kel. főpapok felsőházi tagok voltak s a kath. egyházszervezet szerint a clerus a jogosított egyház.

Igy állván a dolog, arra, hogy a püspökök, főgondnokok stb. utasítással láttassanak el az egyházkerületek által, nincsen semmi szükség.

Mire is utasítanak őket?

Mint az egyház főtisztviselőinek, adtak már nekik utasítást az egyházi törvények és szabályok, melyek meghatározzák köteleességeiket, s melyeknek megtartását ők eskü alatt fogadták. Ha ezen törvényekkel és esküjökkel ellentétbe találnának jönni, feleletre és fegyelmi eljárás alá vonhatók.

A mi ezen körön kívül esik, az nem tartozik az egyházra, s különösen a mi a világi politika változó áramlatait

illeti, ezeknek az egyházra nézve nem szabad létezniök s ezekre nézve az egyház sem létezhetik.

De az állami törvény sem engedné meg a kötelező utasítást épen azon okoknál fogva, a melyek alapján az országos képviselőkkel szemben tiltja azt.

Egészen más dolog a felvilágosító információ péld. értekezletek útján, mely se nem tilos, se nem felesleges, sőt minden tekintetben szükséges.

S mit mondjunk a restaurációról, a püspökök és főgondnokok rövidebb időközökre való választásáról? Ez megfontaná az egyház szervezetét, melyben a főtisztviselők állandósága biztosítéka a hivatali tekintélynek. a megszakítás nélkül folyó következetes kormányzatnak, az egyház egész élete és munkálkodása nyugodt és sikeres folyamának. És megfontaná az egyház szellemét, a mennyiöen az egyházat a politika hódolt tartományává tenné, s belőle mindazt, a mi egyházas, rövid idő alatt gyökerestül kiirtaná.

De felesleges is a restauráció, nem lévén arra, épen mint az utasításokra, semmiféle szükség.

Aztán az állami törvényhozásnak is szava lenne a dologhoz. Restauráció alá eső püspököknek, főgondnokoknak — a felsőházi szervezet alapelveinél fogva — aligha adná meg azt a jogot, a melyet kész megadni az állandóknak.

Hogy az egyház országgyűlési — akár alsó-, akár felsőházi — tagok egyenes választásával soha és semmi esetre sem foglalkozhatnák, azt tán nem is kell bizonyítgatnunk. De hát ilyen „eszme“ is felmerült e vita folyamában valahol.

## V.

A főrendiház tervezett reformja, a mint kifejtettük, érintetlen hagyja a magyar prot. egyház alkotmányát, nem alterálja önkormányzatát.

A püspöki, főgondnoki, felügyelői hivatal tekintélyben emelkedik ugyan, a mi bizonyára nem baj, de annak sem lényege, sem az egyházhoz való viszonya nem szenved az által változást, hogy viselői a felsőházban helyet foglalnak, vagy, ha ugy tetszik, „politikai (államéleti) tényezőkké lesznek.“

Eddig is nem egyszer voltak ilyen tényezők főgondnokaink, felügyelőink. mint főrendiházi tagok, zászlósurak, cancellárok, ministerek stb., továbbá ugyancsak ők és püspökeink is, ha képviselőkké választattak.

Kimutattuk, hogy a püspöknek mint képviselőházi tagnak, s a püspöknek mint felsőházi tagnak közjogi állása lényegileg egy, csak az elhivatás módja különböző. Hozzátehetjük, hogy ez a különbség is a tervezet előnyét mutatja. Mig a — sokszor egy választókerület választó polgárainak csak egy töredéke által történt — képviselőül választás nem egyszer szenvedélyes politikai hercze-hurczával járt, mely az egyházi társadalom békéjére s a hivatal tekintélyére is káros visszahatást gyakorolt: addig a törvényjavaslat szerint egyházi főtisztviselőink sokkal méltóságosabb alapon, mert a nemzet akaratát kifejező országos törvény alapján, minden meghurczoltatás nélkül foglalják el helyöket a törvényhozó testületben.

Hogy a püspöki, főgondnoki és a többi egyházi állások betöltésére jövőben a napi politika hullámzásai káros befolyással lehetnek, fájdalom, nem vonhatjuk kétségbe. — A tagadhatatlan inclinatio és egyházi szabad intézményeink mellett bizony megeshetik az ezután ép ugy, a mint megtörtént

eddig is. Csak intézmények, s hozzá még szabad intézmények, e bajt meg nem szüntetik. Más valaminek kellene segítenie. Hogy ez a valami meglegyen, nagyrészt magunktól, különösen papi és nem papi értelmiségünk magatartásától függ. De ha kiváló férfaktól ilyen nyilatkozatokat olvasunk: „eddig a püspökválasztásnál azt néztük, melyik a legjobb pap, jövőre arra kell nézni, melyik a legjobb politikus“ és: „Nem nézhetnők el, hogy egy egyházkerület képviselőségében esetleg a többség vagy az egész egyházkerület által perhorreskált politikát támogassanak a mi képviselőink, s ha azt tennék, bizalmunk visszahatna az egyházi kérdésekre is:“ csoda-e, ha az egyszerű ember összezavarja a különböző szempontokat?

Ezek után azon kérdésre, van-e szükség a felsőházi törvényjavaslat tárgyában rendkívüli ref. zsinat összehívására, legjobb meggyőződésünk szerint, nemmel kell felelnünk.

Meggyőződésünk indokait hosszas cikkünk tartalmazza.

Ha ezen indokok megállanak, s a törvényjavaslat — a mint valószínű — rövid idő alatt törvényt válik, az esetleg egybehivandó rendkívüli zsinatnak alig is maradna egyéb teendője a törvényadta jog becikkelyezésénél. Ez pedig nem sürgős feladat, elvárhat a legközelebbi rendes zsinatig. Az államot megillető jogkörben alkotott országos törvények, ha egyházi érdekűek, már mint országos törvények is az egyházjog forrásai közé tartoznak. Zsinati becikkelyezésük csak átvétel az országos jogból.

A mennyire feleslegesnek látszik nekünk a rendkívüli zsinat, annyira szükségesnek tartjuk, hogy a felsőházi reformjavaslattal az e napokban összeülendő ref. convent tüzetesen foglalkozzék. Ha a convent — a mint hisszük is — tanácskozásai, esetleg az államkormányval folytatandó tárgyalásai nyomán azon eredményhez jut is, hogy a kérdéses javaslat a magyar ref. egyházra nézve semmi sérelmet vagy veszélyt nem rejt magában, találni fog ezen tárggyal összefüggő elég teendőt és megfejteni valót.

Ilyen a felsőházi tagokká válандó püspökök dotatiója valamint helyettesítésük kérdésének tisztába hozása, a tervezett felsőházi reformnak az arányosság szempontjából való megbírálása s talán egyéb is. E kérdések közül az elsőre, a legfontosabbra nézve, körülbelül egyetért a hazai prot. egyház közvéleménye. A többi másodrendű kérdés.

Ilyen alárendelt kérdésekben nem nehéz a megegyezés, csak a fődologra nézve ne legyenek lényeges nézetkülönbségek.

Mi is az eltérő nézetek találkozására kívántuk, tehetőségünk szerint, egyengetni az utat jelen fejtegetéseink által.

S mivel meggyőződésünk az, hogy prot. egyházunknak a kinált jogot kár és kockázat nélkül elfogadnia lehet, kötelességünknek tartottuk hirdetni, hogy elfogadnia kell is.

Nem szeretnők látni a magyar prot. egyházat oly helyzetben, a melyet a francia „fausse position“-nak nevez, s a mely soha sem gyarapítja a tekintélyt.

Ilyen helyzetbe jutott volna prot. egyházunk, az 1867-iki tiszántuli vélemény helyes megjegyzése szerint, ha idő előtt nagyon is iparkodik a régi felsőházba; de az ellenkező tulság is „aligha némi pirulást eredményezhető dolog is nem fogna lenni.“

L.

## Anno 1674.

— Ajánlva Gyulai Pál és Bogisich Mihály uraknak. —  
(Folytatás.)

Ez így van szövegi tekintetben, most lássuk a könyvet dallamilag; erre nézve azt mondom ismét: *nem található benne semmi ő s magyar ének, sőt a magyar dallamok csak igen kevés, kicsiny kis részét teszik.*

Minden dallamot szigorú pontossággal átvizsgáltam, leirtam, az alkalmazott kulcsok szerint (Tenor, Discant, Sopran) megfejtettem s következő eredményre jutottam:

Van benne szövegileg:

Adventi	34, ebből latin	4, magyar	30 = 34.
Karácsoni	77, " "	28, " "	49 = 77.
Újévi	8, " "	4, " "	4 = 8.
Vizkereszt	6, " "	— " "	6 = 6.
Vizkereszt után	42, " "	1, " "	41 = 42.
Farsang	18, " "	6, " "	12 = 18.
Bójt			
N.-Péntek	61, " "	10, " "	51 = 61.
Virágvasárnap			
Husvét	31, " "	5, " "	26 = 31.
Áldozó csütörtök	12, " "	2, " "	10 = 12.
Pünköstit	16, " "	5, " "	11 = 16.
Sz. háromság	9, " "	7, " "	2 = 9.
Urnap	43, " "	2, " "	41 = 43.
Köz. Vasárnap	25, " "	— " "	25 = 25.
Mária 7. ünnepe	17, " "	7, " "	10 = 17.
Boldog asszonyról	21, " "	8, " "	13 = 21.
Angyalokról	4, " "	1, " "	3 = 4.
Szenteokról	7, " "	3, " "	4 = 7.
Ismét szenteokról	38, " "	2, " "	36 = 38.
Halotti	11, " "	— " "	11 = 11.

Összesen: 480, ebből latin 95, magyar 385 = 480

Van benne dallam 101. Ebből:

1. Latin dallam, latin szöveggel 46.
2. Latin dallam, magyar szöveggel 38.
3. Német dallam, " " 1.\*)
4. Református dallam, " " 4.
5. Meghatározatlan " " 5.
6. Pápista magyar dallam " " 7.

Összesen: 101.

Mielőtt a 6. sz. a. kimutatott dallamokról szólanék, ki kell mutatnom, hogy a fentebbi 480 éneken túl van még 6 litánia (különféle) s végül egy hálaadó ének. Ki kell mutatnom továbbá, hogy van benne (a 480 között) 17 református ének, és pedig a következők:

1—2. l.: *Akeresztységben*, Dávid Ferenczé, az 1579-iki (Csáktornyai János-féle) Énekes szerint: *Ave gerarchia* latin dallam. Göncziben meg van a 78. levelen.

2—98. l. *Ez nap nekünk dicséretes nap*, 1579. szerint: *Dies laetitiae* latin dallam. G.-ben 87. l.

3—100. l. *Jer mindnyájan örüljünk*, G.-ben 88. l. Volt rá latin szöveg is az 1579. szerint így: *Jam cantemus*, de e latin szöveget sehol se találtam eddig. Dallam: magyar.

4—108. *Jer mi dicsérjük áldjuk*, 1592. szerint: *Modulismus* latin. G.-ben 81. l.

\*) A Lutheré: Menyből jövök most hozzátok. Mit egyszer Bogisich ur ő s magyar énekek mondott az Academia előtt!!!

K. F.

5—113. *Dicséretes a gyermek*, mind e mai napig minden pápista gyűjteményben meg van. *Eleinte Dévai Bíró Mátyás*énak véltem, mert a versfökből *Deve* jön ki, de boldogult *Lugossy Józseftől* nálam levén az 1640-iki Énekes, ebben feltaláltam a szerzőt: *Thenai Lukács*, eddig ismeretlen név a magyar prot. énekirodalomban. Dallam: magyar.

6—153. *Nekünk születék menyei király*, — változtatva mint G.-ben a 92. l. Dallam: magyar.

7—208. *Christus Jézus igaz Isten*, — az 1652-dikiben: *Menyei atyánk Ur Isten*, (252. l.) itt latin dallamon, nálunk más, — magyar dallama van.

8—271. *Atyának bölcsesége*, — fordítása a *Patris sapientiae*-nak, — G.-ben 96. l. Dallam: latin.

9—340. *Christusunk feltámadá*, G.-ben 105. l. Dallam: latin.

10—356. *Feltámadt a mi életünk*, *Pécsi Király Imre* érsekujvári ref. papé, — irtam már róla, — nálunk ma is meg van 26. sz. a. Dallam: magyar, de minden érzék nélküli, itt van hozzá toldva egy kis jezsuita változtatás is, az első vers két utolsó sora, így:

Szent gyónással terheinket könyebbitenünk,  
Szép Jézushoz térnünk.

11—376. *Pünköszt napja bételvén*, — G.-ben 109. l. Dallam: latin.

12—383. *Szent vagy örökké Atya ur isten*, — G.-ben 162. l. Dallama itt: latin, — a ref. dallam más, magyar.

13—435. *Az ur istent magasztalom*, *Németi Ferencz* 77. zsoltára (itt 76.), G.-ben 50. l. Öt nótára is megy, de nem a reformátusokéra.

14—439. *Seregeknek hatalmas nagy királya*, — szöveg ref., dallam más, mint az erdélyi ref. énekesben található, meghatározhatlan.

15—445. *A ki a felséges urnak*, — *Szenci Molnár Albert* 91. zsoltára (változtatva), itt 90. Dallam: kitünő, pápista: magyar.

16—450. *Az ur isten nekem*, — a 23. magyar zsoltár (itt 22.) dallam: latin, a ref. másra megy.

17—455. *Köceti vala*, G. ben 152. l. Dallam: latin.

Most már nézzük a 6. sz. a. megjelölt dallamokat. Ezek vizsgálásánál nézem először azt, hogy micsoda rythmust ad a dallam? másodsor azt, hogy feltalálható-e ez a rythmus akár a régibb, akár az új magyar költészetben? Tudvalevő és elengedhetlen dolog levén, hogy: a magyar énekekben a szöveg és dallam rythmusának teljesen össze kell párosulni, erről én már felette sokat beszéltem! Tehát:

1. *Latin dallamok*: a reformációt megelőzőt időkben, a közép korban, midőn a latinismus századról századra mindinkább kiszorítá a nemzeti nyelvet az isteni tiszteletből, származtak vagy születtek ezek a sajátságos, gyakran igen szép és meglepő dallamok, az ugynevezett egyházi hangnemek grádusai szerint, melyek mind e mai napig (kisebb nagyobb számban) fentartották magukat a különböző ker. felekezetek énekei között; ilyen nálunk a *Prudentius* halotti verse: *Jam moeste quiesce querela* = Hagyjátok el hív keresztyének.

Méretük s az ebből kifolyó rythmus különféle, gyakran igen szép coriambicus meneteket találunk, p.

86. l. *Gratulare Virgo singularis privilegio*:

Jucundare Sacro decorari puerperio:....  
Salve cubans adorande Puer in praesepio,  
Salve gauders veneranda Mater novo gaudio.

Ezért nagyon vigyázni kell a dallam meghatározásánál a *coriambusra*, mert mivel hogy *Arany János* is kimondta, hogy: a magyar dal nemzeti jellegét a coriambus teszi, csak úgy dül a sok rosszabbnál rosszabb coriambus zenészetünkben (lásd a népszínházból kikerült nótákat, melyekre nézve nagyon jó volna. ha a főváros érdemes tanácsa egy szakértő bizottságot küldene ki, hogy hányának ki a jó magyar izlést teljesen megrontó, rossz rythmusu nótákat! mert az újdonságon mai nap-ság kapva kapnak, eltanulja a nép is és így terjed v nemzetietlenség!). — Igenis! a coriambus teszi a magyar dal nemzeti jellegét, de ám egyébbel párosítva, mert különben mint — ugyancsak — *Arany* mondja: „tűrhetlen egyhangúsággal gyötri a magyar fület!”

2. *Latin dallam, magyar szöveggel*: erről nem kell egyebet szölnöm, mint ezt: a szöveg vagy fordítás latinból, vagy eredeti szerzemény, — a latin fordításról nincs mit szölni, — az eredetiekben néha feltalálni a latin szöveg s dal-lamban levő rythmust és méretet, néha nem, péld.

87. l. (A fentebb czitált latin dallam s méretre.)

1. vers. Szűz Mária ez világra nekünk szent fiát hozá,

A jászolba helyzetteti ötöt s így szólván hozzá . . .

ez igen jó coriambus, de már a 2-dik versben:

Ökör számár reája lehellvén, mintha mondanák . . .

ebben már épen semmi rythmus nincs!

3. *Német dallam*: ilyet egyet találtam, a *Luther Márton* nagy hirü énekét.

4. *Református dallam* a XVI. századból, mint fentebb kimutatám, ezek azok:

Jer mindnyájan örüljünk, — G.-ben 88. l.

Dicséretes a gyermek, — G.-ben 87. l.

Nekünk születék, — G.-ben 92. l.

Feltámadt a mi életünk, — szerzőjét a *csurgói rongyos Graduál* mondta meg nekem.

5. *Meghatározhatlan dallamok*: ezek:

1—13. lap: 1. Angyalok ide siessetek szent szűzhöz:

2. Az Isten követsége,

3. Názáretbe küldetik szent is az vége:

4. Megvirrad már az menyországból, szabaduljunk rabságbul.

5. Értünk az Isten magzatja

Magát szűz méhbe szállítja.

A dallam az 1. 3. 4. sorokban *trochäicus* kezdetű, a 2. 6-ban *jambicus*, az 5-ben *spondeicus*, oly zürzavar, melyből kiokosodni nem tudok, azontul a szöveg se ad (kivéve az 5. 6. sort) semmiféle rythmust. Ez látszik ugyan az 5. 6.-ban, de a zenei kifejezés, úgy mint a szövegé is, teljesen ellentmondók, — *trochäus* — *jambus*!

2—41. l. 1. Óh édes szép virág, édes Jézus:

2. Menybeli szent csillag, áldott szent szűz:

3. Angyaloknak királynéja,

4. Magyaroknak szószóllója

5. Áldott szent szűz.

Ez így olvasva igen jó magyar rythmust ad 4+4, — ámde a zenei kifejezés a két első sorban tiszta *jambicus*, a mi tökéletes német méretet ad, ezért nem mertem sorozni se a latin, se a magyar dallamok közé! — A 3. 4. sor igaz hogy *coriambicus*, de ennek zenei kifejezése meg a szöveg rythmusával nem egyeztethető.

3—45. l. 1. Hiszünk mi az egy Istenben,

2. Igaz teremőben:

3. Hiszünk a Jézus Krisztusban,

4. Istennek szülött drága fiában.

A szöveg első sora ad csak méretet (coriambus), a zenei kifejezés pusztán jámbus, — nem lehet magyar, nem tudom micsoda?!

4—61. 1. 1. Óh Jézus szüzen született szép rózsaszál,

2. Kit lelkem jászolba helyeztetve talál.

3. Óh Jézusom szent jegyesem,

4. Légy jelen én szívemben drága kedvesem.

A 2. 3. igen szép rythmust ad, az 1. 4. semmit, a dalam oly kimagyarázhatatlan valami, hogy a legjobb akarattal se voltam benne képes semmi magyarságot se feltalálni!

5—89. 1. 1. Szüz anyától születik,

2. Édes Jézus jászlonkába fektetik drága Jézus:

3. Hogy ha vagyon lelketek, szemleljétek;

4. Az jászolt nézzétek.

Csak az első sor konyitana kissé, a többiben épen semmi rythmus!

Im ezek azok öten, a miket nem sorozhattam — még a legnagyobb igyekezettel sem — máshova, mint a meghatározhatatlanok közé.

**Kálmán Farkas.**

(Folyt. köv.)

### Zwingli Ulrik

élete és reformátori működése főbb vonásokban.\*)

— Erdős Józseftől. —

A nagy férfiú, kinek kegyeletes emléke az év első napján az egyetemes ref. egyházban hozzá méltólag felujtattott: Zwingli Ulrik reformátor. A külföldi, kivált német nyelvű egyházi irodalom mezején, az ő születésének négyszázados évfordulója alkalmából, oly nagy mérvű és figyelemre méltó munkásság indult meg, mely élénken emlékeztet azon széles körű irodalmi tevékenységre, a mely összes művei első teljes kiadásának megjelenése, tehát 1842 óta egészen a hatvanas évek végeig, élettörténetének különböző szempontokból történt megírását s reformátori működésének és az egyetemes keresztyén egyházra tett hatásának méltatását illetőleg kifejtett. Azonban neve, munkáinak gazdagsága és működési iránya nem részesült általában véve, teljesen megérdemelt méltatásban. Háládatos és egyuttal időszerű tárgy is ennél fogva ezen dolgokról részletesen és hiven szólni, épen e tisztelt gyülekezetben, mely Zwingli négyszázados születésnapjának fordulója alkalmából, a kegyeletes megemlékezés adóját leróni s halántékát a nagy reformátorokat megillető babérral megkoszorozni összese-reglett.\*\*)

Hadd vezessen hát bennünket képzeletünk a szabad Helvétia, Toggenburg grófság kies fekvésű tájaira s keressük föl a helyet, hol egyházunk első nagy reformátori megalapítójának bölcsője rengett. A mennyire egy felolvasásra szánt tanulmány szűk kerete és terjedelme megengedi, megkísérlem főbb vonásokban felmutatni Zwingli életét és reformátori működését.

(Folyt. köv.)

\*) E jeles értekezésből csak mutatókat közölhetünk lapunk térszűke miatt. Szerk.

\*\*) Felolvasatott a békésbányai ev. ref. egyházmegyei lelkesítő értekezleten 1884. évi márczius hó 31. napján, Hódmezővásárhelyt.

### Könyvismertetés.

Egyházi beszédek. Hirneves francia szónokok műveiből átdolgozta Hetesy Viktor drávafoki reform. lelkesz. I. kötet. Pécssett, 1884. Nyomatott Taizs Mihály könyvnyomdájában. Ára: 1 frt.

Egy több kötetre tervezett munka első kötete fekszik előttem s már e szempontól tekintve is figyelemre méltó irodalmi jelenséggel van dolgom. Szerzője a „Prot. Egyh. s Isk. Lapból” ismert író s e mű épen a nevezett lapban oly föltétlen magasztalással van földicsérve, hogy érdemes a dologhoz némileg más szempontból is hozzá szólni.

Szerző francia szerzők munkáiból dolgozott; mint előszavában mondja, teljesen függetlenül, úgy hogy a beszédek nagy részénél csak az eszméket vette idegenből. Dhombres, Paumier, Charles Luigi, Decoppet, H. Roehrich, Dr. Talmage (pasteur americain) Gout, Babut munkái lebegtek szemem előtt. Talmagera meg kellett volna jegyeznie, hogy ő legfentebb francia eredetű, de semmiesetre sem francziául beszélő amerikai hitszónok. Én legalább csak az angol nyelven predikáló Talmage-ot ismerem. Lehet, hogy van francia is, de ezt alig hiszem; homiletikai irodalmi nevet legalább ilyen nevű francia tudtommal nem szerzett magának.

Eltekintve ettől, a mi már magokat a beszédekkel illeti, egytől-egyig könnyen folyó, zengzetes magyar nyelven vannak azok írva s e sajátságoknál fogva minden kétséget kizárólag tetszetősek. A legtöbb közülök hosszabb szöveg alapján irt homilia.

De e homiliáknak vannak fogyatkozásai is. Nevezetesen némelyik egyáltalában nem dolgozza fel a szöveget s ha Krummacher szerint „a katolikusok a textusba, a lutheránusok a textus felett, a reformátusok a textusból” predikálnak, bizony némelyik textussal nagyon lutheránus módra járt el a tisztelt szerző ur. Főként a VII. sz. alatti, véghetetlenül gazdag tartalmu textusról irt predikációra nézve áll ez. Az V. szám alatti munka nem szoros értelemben vett egyházi beszéd, hanem csak valami elmélkedésféle, melyben különben szerző a toilette-ről is tud beszélni. Igen rosz hatást szül a Talmage után irt beszédben az akasztásnak egészen szakszerű leírása és sajátságosnak találjuk, hogy Jaggernautról csak olyan könnyedén beszél a szerző, mintha Drávafokon mindenki ismerné a hindu vallás rendszert.

Mindezeknél nagyobb baja e kötetnek az, hogy némelyik beszédéből (IV. V. szám alattiak) csaknem teljesen hiányzik a specifice keresztyén elem, — holott ennek s egyedül csak az ilyen beszédnek nem joga arra, hogy a keresztyén templomokban hangozzék.

Reméljük, hogy a következő kötetekben közlendő munkákat egészen megrostálja a tisztelt szerző ur s ez által igyekszik azokat maradandóbb értékűvé tenni, mint a mennyit ez első kötet ér.

**Csiky Lajos.**

**Tartalom:** Protestáns egyház és felsőház. L. — Anno 1674. (Folytatás.) Kálmán Farkas. — Zwingli Ulrik élete és reformátori működése főbb vonásokban. Erdős Józseftől. — Könyvismertetés. Csiky Lajos.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztő társak: **Békési Gyula, Géresi Kálmán.**